

BORMS, J.—HAUSPIE, R.—SAND, A.—SUSANNE, C.—HEBBELINCK, M. (Eds): *Human Growth and Development* (Plenum Press, New York and London, 1984. 836 oldal, táblázatokkal, ábrákkal. Ára: \$ 125,00)

Ez az impozáns kötet az 1982-ben Brusselben megrendezett III. Nemzetközi Auxológiai Kongresszus előadásainak válogatását tartalmazza. A kongresszus az 1977-ben Rómában, ill. 1979-ben Havannában rendezettekét követte, és több mint 300 szakember vett részt rajta, szinte az egész világról. Összesen 280 előadás hangzott el, amelyekből a szerkesztők egy 45 főnyi, nemzetközileg elismert szakemberekből álló lektori gárda közreműködésével 83 dolgozatot (köztük hármát magyar szerzőktől) publikáltak ebben a kötetben.

Amint azt BORMS szerkesztői előszavában is kiemeli, az auxológusok felelősséget éreznek a felnövekvő gyermekekért, és szorgalmasan dolgoznak. Munkájuk több szakterületet érint. Ez a komplex multidiszciplinaritás érződött a kongresszus munkájában, és természetesen ez tükröződik ebben a gyűjteményes kötetben is. A kongresszus különös figyelemmel tüntetett ki olyan, a növekedéskutatásban fontos problémaköröket, mint a biometria, a klinikai endokrinológia, a pszichoszociológia és a kinantropometria.

Tíz fejezetbe osztották be a tanulmányokat. Némelyik részt egy-egy kongresszusi főreferátum anyaga vezet be. Ilyen többek között A. PRADER professzor referátuma a normális növekedés orvosi biológiai és endokrinológiai vonatkozásairól, A. DEMIRJIAN professzor referátuma a fogakról és a fogzásról, R. M. MALINA professzor referátuma az auxológiában alkalmazott kinantropometriai kutatásokról és szemléletről.

Az első részben négy tanulmány a normális és a kóros növekedés néhány endokrinológiai aspektusát vizsgálja. A második részben kilenc tanulmány a genetikai és környezeti tényezőknek a növekedésre gyakorolt hatását elemzi. A harmadik rész 12 tanulmánya a populációs standardok és a szekuláris trend problémakörét járja körül. A következő fejezet az életkorokkal foglalkozó 10 tanulmányt gyűjti össze, majd az ötödik részben 12 dolgozat az érssel foglalkozik, annak szinte minden aspektusát érinti. A hatodik részbe a növekedésvizsgálatok kinantropometriai vonatkozásaival foglalkozó tanulmányok kerültek. Az itt olvasható 13 dolgozat jól tükrözi azt a korszerű szemléletet, amelyet a Nemzetközi Kinantropometriai Munkacsoport igyekszik propagálni. A hetedik fejezetben a növekedés táplálkozási kérdéseit elemző értékes vizsgálatokról találunk beszámolókat, és mindhárom longitudinális tanulmány. A nyolcadik rész a növekedés kóros eseteivel foglalkozó hat munkát mutatja be, a kilencedik rész pedig a növekedés pszichoszociológiai hátterületeiről hoz hat munkát. A tizedik részben a metodológiai kérdéseket találjuk, nyolc dolgozat foglalkozik ezekkel.

Végül a kötetet egy, a szokottnál bőségesebb tárgymutató zárja, amely nagyban segíti az olvasót a résztémák fellelésében. A könyv végén az összes szerzők (és társszerzők) neve, munkahelye és címe is megtalálható.

Amint ebből a felsorolásból is látható, a populációs növekedési standardok, az életkori változások és ezen belül az érés, a kinantropometriai és bizonyos módszertani kérdések mennyiségileg is jelentős szerepet játszottak a kongresszuson, és e kötetben is ennek megfelelő terjedelemben kaptak helyet.

A szép kiállítású, de sajnos, eléggé drága könyv pontosan két évvel a kongresszus után jelent meg, ami még éppen elfogadható idő egy kongresszusi kötet esetében. Ha azonban meggondoljuk, hogy e kötet áttanulmányozásával eléggé teljes képet kapunk a világon az 1980-as évek elején folyó növekedésvizsgálatok állásáról, akkor mindenképpen üdvözlünk kell mind a szerkesztők, mind a kiadó erőfeszítéseit, amelyekkel ezt a kötetet megjelentették. Biztosra vehető, hogy ez a könyv mind a humánbiológusok, antropológusok, mind a rokon szakterületek képviselőinek érdeklődésére joggal tarthat számot.

Dr. Eiben Ottó

ROCHE, A. F.—SIERVOGEL, R. M.—CHUMLEA, W. C.—REED, R. B.—VALADIAN, I.—EICHORN, D.—MCCAMMON, R. W.: *Serial Changes in Subcutaneous Fat Thicknesses of Children and Adults* (A „*Monographs in Paediatrics*” sorozat 17. kötete. S. Karger, Basel, München, Paris, London, New York, Sydney, 1982. 110 oldal, 25 táblázattal és 52 ábrával. Ára: SFr 79.—)

A könyv több híres amerikai és egy ausztráliai longitudinális növekedésvizsgálat adatait is felhasználva foglalkozik egy nagyon is időszerű népegészségügyi problémával, a *testzsír* kérdésével. Ez a könyv is azt az észlelést erősíti meg, hogy rendszerint az obese csecsemőkből és gyermekekből lesznek az elhízott felnőttek.

Az irodalmi áttekintés bemutatja a bőrredővastagság-mérő caliperek kialakulását: a BROŽEK által konstruált első ilyen eszközt, amelyből a ma általánosan használt Lange-féle calipert kifejlesztették, továbbá a Harpenden-calipert stb. Áttekintést kapunk arról is, hogy az egyes vizsgálatokban a test mely helyein végeztek méréseket, vagyis, hogy hogyan alakultak ki a ma szokásos mérési pontok. A szerzők bemutatják vizsgálati mintáikat. A Berkeley növekedésvizsgálat 1928-ban, a denveri 1927-ben, a Fels-vizsgálat 1929-ben, a Guidance vizsgálat 1928/29-ben, a harvardi vizsgálat 1930-ban, az oaklandi 1932-ben indult. A hét longitudinális vizsgálatban összesen 1996 gyermek vett részt. Az egyes projectekben összesen 46 bőrredővastagság mérési pont fordul elő. A bőrredőméréseket esetenként radiográfiai vizsgálattal is kiegészítették. Igen tanulságos a kétféle technikával nyert adatok korrelációs egybevetése. A szerzők részletezik a rendkívül alapos adatfeldolgozás folyamatát is, amely valóban mintaszerű. Az eredmények bemutatása testtájak szerint történik: a felső és alsó végtagon és a törzsen felvett adatokat három aspektus szerint külön elemzik, éspedig a kontingencia-táblák alapján (az eloszlás quartilisei révén), az életkori összefüggésekben és a 16 évesek adataihoz történő viszonyítással.

Mindezek megvitatása után a szerzők röviden összefoglalják vizsgálataik eredményeit és levonják a végkövetkeztetést. Eszerint a vizsgált csoportokban a későbbi subcutan zsír vastagsága a 4—6 éves életkorban rögzül. Ez az időpont némileg módosulhat a kérdésfelvetés és az analízis módjától, ill. a választott szignifikancia-szinttől függően, sőt függ attól is, hogy mely testtájon végeztük el a mérést. Az alpmegállapítás azonban kétségtelennek tűnik.

A könyv nagy elemszámú, különböző helyeken longitudinális módszerrel vizsgált minták módszeres feldolgozásával jó példáját adja az ilyen jellegű humánbiológiai kutatásoknak. Kereken 100 oldalon igazi monográfiát írtak a szerzők. A könyv a Karger Kiadótól megszokott szép kivitelben jelent meg. Annál kínosabb, hogy a hét szerző egyikének, VALADIANNAK a nevét lefelejtették a külső borítóról.

A kötet joggal számíthat a klinikusok, gyermekgyógyászok, humánbiológusok, a táplálkozástudomány és a sporttudomány szakembereinek érdeklődésére.

Dr. Eiben Ottó

REISSIG, M.: *Körperliche Entwicklung und Akzeleration Jugendlicher* (VEB Verlag Volk und Gesundheit, Berlin, 1985. 120 oldal, 31 táblázattal és 16 ábrával. Ára: ODM 22.30)

Ez a kis monográfia a humánbiológia egyik nagyon is időszerű kérdésével, az ún. „akcelerációval” foglalkozik. (A magyar humánbiológiai irodalomban ezt a kifejezést ebben az értelemben ma már csak idézőjelben illik használni.) A német (elsősorban az NDK-beli) irodalom előszeretettel alkalmazza a „szekuláris akceleráció” fogalmát is. Ez azonban csupán a növekedési sebesség meggyorsulását és a korábbi érést emeli ki, és így elsikkad a szekuláris növekedésváltozások (szekuláris trend) számos egyéb részjelensége, így a felnőttkori termet növekedése, avagy az elméletileg lehetséges negatív trend.

A szerző leírja az általa változatlanul „akcelerációnak” nevezett jelenséget, annak biológiai és szocio-demográfiai aspektusait. Különös figyelmet szentel a pubertás korának. Ebben a terjedelmes fejezetben részletes áttekintést ad az ide vonatkozó irodalomról, de sajnálatos módon, főleg csak a német nyelvű irodalomra szorítkozik. Ráadásul, a többnyire idézett szerzők egy része nem található meg az irodalomjegyzékben, így a további tájékozódás nehézkes.

A szerző egy 1968 és 1972 között Leipzigben végzett longitudinális növekedésvizsgálat adatait dolgozta fel. A vizsgált gyermekek ekkor 12—16 évesek voltak. Az antropometriai program 10 testméretet foglalt magába. Adatokat gyűjtöttek az érésre vonatkozóan, és fiziológiai jellegeket (pl. vérnyomás, vitális kapacitás stb.) is vizsgáltak. A szerző figyelembe vette a feldolgozásnál a vizsgált fiúk és leányok családi hátterét is. Mindezeket az adatokat korrelációs analízisnek vetette alá, és mintáját bizonyos összefüggések alapján „kicsi”, „normális” és „nagy”, ill. „akcelerált”, „normális” és „retardált” alesoportokra osztotta. Bár az e csoportokba történt besorolás nem minden tekintetben meggyőző, azt értékelhetjük, hogy a német szerző az akcelerált, ill. retardált kifejezést az egyéni növekedés minősítésére alkalmazza, ahogyan azt ma már

a humánbiológiában általánosan tesszük. Vizsgálta a korai gyermekkori fiziológiai „startadottságok”-nak és a gyermekkori betegségek gyakoriságának az érése gyakorolt hatását.

A szerző megállapítja, hogy a leányok érése két évvel előzi meg a fiúkéét. Azt találta, hogy a testmagasság és a testsúly értékeinek változása harmonikus növekedéshez vezetett. Amidőn eredményeit KOCH-nak az 1930-as évekből származó, leipzig-i iskolásgyermekekre vonatkozó növekedési adataival (amelyek alapján KOCH az „akceleráció” jelenségét leírta) összehasonlította, a testmagasságban és a testsúlyban pozitív szekuláris különbségeket talált.

A szerény kiállítású könyv NDK-beli adatokkal gyarapítja a növekedésvizsgálatok irodalmát.

Dr. Eiben Ottó

STEWART, D. A. (Ed.): *Children with Sex Chromosome Aneuploidy: Follow-up Studies* (March of Dimes Birth Defects Foundation, Birth Defects: Original Article Series, Vol. 18, No. 4. Alan R. Liss, New York, 1982. 251 oldal táblázatokkal, ábrákkal. Ára: US \$ 54.00)

A kötet az X és az Y kromoszóma aneuploidiájával foglalkozó, Torontóban rendezett konferencia anyagát, 11 tanulmányt tartalmaz. A születéskor vagy közvetlenül utána az amnionsejtek vagy a lymphocyták chromatin anyagának vizsgálata során a mintegy 171 000 gyermek között összesen 276 aneuploid gyermeket találtak. A vizsgálatokat az Egyesült Államokban, Kanadában, Dániában és Japánban végezte kilenc orvos-genetikai munkacsoport 1964 és 1975 között, egymástól függetlenül.

A konferencia résztvevői néhány igen fontos kérdést vitattak meg: Milyen defektusokat idéz elő az X vagy Y kromoszóma hiányos vagy fölös számú jelenléte a gyermeknél? Befolyásolja-e az aneuploidia a növekedést és hogyan? Lehetséges-e kiküszöbölni, „kezelni” a nemkívánatos hatást. Új kérdésként vetődött fel, hogy hogyan közöljék a szülőkkel az amniocentézis során az X vagy az Y kromoszómában észlelt aneuploidiát. Egyes kutatások ugyanis, különösen a dániaiak, arra engednek következtetni, hogy az aneuploidiának a növekedésre gyakorolt kedvezőtlen hatását a környezet és/vagy a kezelés módosításával enyhíteni lehet. Ha ez valóban így van, felvetődik egy, az újszülötkorban végzendő ilyenirányú szűrővizsgálat szükségessége.

A kötet szerkesztője, STEWART és munkatársai összefoglalják a vizsgálatok során észlelt három fő formához, a 47,XXY (n = 90), a 47,XYY (n = 59) és a 47,XXX (n = 54) karyotípus-hoz tartozó gyermekek szomatometriai (testmagasság, testsúly, alsó végtag hossza, fejkerület és csontéletek), endokrinológiai és pszichológiai (intelligencia, iskolai előmenetel, temperamentum és magatartás) vizsgálatának eredményeit.

ROBINSON és munkatársai (Denver) a fenti három csoport mellett 45,X kromoszómájúakkal („Turner-variációk”) is foglalkoznak. Valamennyi csoport csontéletekora korcsoportjuk átlaga alatt van. A gyermekek 5 éves kora táján végzett intelligencia-vizsgálat alapján a szerzők megállapítják, hogy a 47,XXX leányok felismerő (cognitív) ügyességében, a 45,X leányok térbeli látásában, a 47,XXY fiúk speciális verbális, nyelvi készségében van kimutatható elmaradás. A szerzők felhívják a figyelmet a környezeti tényezők megváltoztatásában kifejezésre jutó szülői gondoskodás jelentőségére.

RATCLIFFE és munkatársai (Edinburgh) a szex-kromoszómák abnormalitását mutató három fő csoport növekedési és pszichológiai vizsgálata alapján a nagyon korai, az élet első félévében elvégzendő hormonvizsgálatok jelentőségére utalnak.

NIELSEN és munkatársai (Risskov) 7—11 éves aneuploid gyermekeket érintő komplex longitudinális vizsgálatában különösen fontos hangsúlyt kapott a pszichológiai vizsgálat, a magatartási zavarok elemzése. Tanulmányukhoz esetleírásokat is kapcsolnak.

STEWART és munkatársai a terjedelmes „Toronto Study”-ban elsősorban a növekedés vizsgálatára koncentrálnak, ideértve a szexuális és hormon-fejlődést is. Úgy találják, hogy az X kromoszóma aneuploidiája a növekedési mechanizmus révén lökést gyakorol az agyi funkciók és képességek fejlődésére. Ez a biológiai és magatartási adatok közötti összefüggések, valamint a pszichológiai fejlődés organikus meghatározóinak további elemzésére ösztönöz.

HIGURASHI és munkatársai (Yamanashi) Turner-szindrómások (45,X és mozaik) és XYY esetek antropometriai, EVANS és munkatársai (Winnipeg) pedig újszülöttek cytogenetikai vizsgálatát ismertetik. WALZER és munkatársai (Boston) a 47,XXY fiúk beszédfajlását és tanulási képességét vizsgálták. LEONARD és munkatársai (New Haven) az aneuploidok pszichológiai fejlődését, VALENTINE (London/Ont.) pedig hat XYY gyermek növekedését és fejlődését követte. DICKENS (Toronto) a serdülők szex-kromoszóma abnormalitásával összefüggő etikai és jogi kérdéseket tárgyalja.

A könyv klinikusok és humán-genetikusok, növekedéssel foglalkozó humánbiológusok érdeklődésére tarthat számot.

Dr. Eiben Ottó

CARTER, J. E. L. (Ed.): *Physical Structure of Olympic Athletes. Part II: Kinanthropometry of Olympic Athletes.* (S. Karger, Basel—München—Paris—London—New York—Tokyo—Sydney, 1984. 245 oldal, 40 táblázattal és 43 ábrával.)

A könyv első kötete a montreali olimpiai játékok keretében végzett antropológiai vizsgálatokról és azok eredményeinek első részéről adott áttekintést (ismertetés: *Anthrop. Közl.* 27; 196. 1983). E kötet bevezetőjében LINDSAY CARTER a kinanthropometriai megközelítés múltbeli és jelenlegi módját, tartalmát és korlátait vizsgálja föl. BORMS és HEBBELINCK a teljességre való törekvés jegyében ad áttekintést az olimpiai atléták antropológiai—orvosi vizsgálatáról 1928-tól napjainkig. BOUCHARD és MALINA az olimpiai sportolók genetikai vizsgálatának problémáit, MECHIKOFF és FRANCIS pedig az atléták testalkatának kialakítását befolyásoló szocio-demográfiai tényezőket tárgyalja. E fejezetek bizonyos háttér-információkkal szolgálnak a tulajdonképpeni kinanthropometriai elemzéshez, amely a könyv második részében, hat tanulmányban található meg.

CARTER a sportolók életkorát és testmagasságát (testmagasság és testsúly) dolgozta fel, és ő végezte el szomatotipizálásukat is. Ez alkalommal a különböző sportok, atlétikai ágak, ill. (a birkózás, a cselgáncs, az ökölvívás és a súlyemelés esetében) súlycsoportok szerint is értékes információkat kapunk. Ez a részletes, esetenként az etnikai csoportokra is kiterjedő feldolgozás jellemző a további fejezetekre is. Az olimpiai sportolók testarányainak elemzését és összehasonlítását az unisex human fantom segítségével ROSS és WARD végezte el, a testösszetételt pedig a bőrredővastagság alapján CARTER és YUHASZ dolgozta fel. MALINA és munkatársai a 18 évesnél fiatalabb olimpiai sportolók növekedési státusát vizsgálták, ami különösen a nők esetében rendkívül fontos kérdés. Feldolgozták a Mexico City-ben, a Münchenben és a Montreálban szerepelt gyermek-korú (16—17 éves fiú és 12—17 éves leány) sportolók adatait is. Képet kaphatunk a mexikói és a montreali olimpiai játékokon részt vett sportolók összehasonlító faktoranalízis vizsgálatáról is (KING és CARTER).

A két utolsó fejezet már a tanulságok levonását célozza. Az atlétikai és úszó olimpiai és világrekordok — e jellegzetesen 20. századi jelenségek — elemzése kapcsán KING és BLACK felvázolja a jövő perspektíváit, ideértve az objektív összehasonlítás problémáit is. CARTER végül is összefoglalja az addigi II fejezet legfontosabb eredményeit, és felveti a jövő ilyenfajta kutatásainak főbb irányait.

E kötettel teljes lett az olimpiai sportolók testalkati vizsgálatának közzététele. Dicséret illeti a szerzőket a mintaszerű, monográfikus feldolgozásért, a szerkesztőt és a kiadót pedig a színvonalas, összefoglaló mű megjelenetéséért.

Dr. Eiben Ottó

SOHDI, H. S.—SIDHU, L. S.: *Physique and Selection of Sportsmen. A Kinanthropometric Study.* (Punjab Publishing House, Patiala, 1984. 260 oldal, 30 táblázattal és 66 ábrával. Ára: US \$ 28.00)

A szerzők ismert indiai szakemberek: LAKHMIR S. SIDHU a Patialában működő Punjab Egyetem Humánbiológiai Intézetének vezető professzora, H. S. SOHDI pedig az ugyancsak Patialában működő Nemzeti Sportintézet vezető munkatársa. Eddigi kutatói tevékenységüket számos publikáció fémjelzi. Jelen munkájukban közel másfél évtizeden át végzett vizsgálataik eredményeit publikálják. Ez az első ilyen témájú könyv az indiai sportolókról. Amint a szerzők a könyv alcímében is kifejezésre juttatták, munkájuk kinanthropometriai tanulmány. A könyv valóban tükrözi is ezt a szemléletet. (Kár, hogy a címben az ódivatúnak számító „sportsmen” kifejezést alkalmazták a modern „athletes” helyett.) — A könyvhöz M. HEBBELINCK professzor, az UNESCO mellett működő Nemzetközi Sporttudományi és Testnevelési Tanács kutatási bizottságának elnöke írt előszót.

Részletes és bőseség irodalmi áttekintés után ismertetik a szerzők vizsgált mintáikat és alkalmazott módszereiket. Egyéni és csapat sportágak képviselőit vizsgálták: atlétákat, birkózókat, kerékpározókat, súlyemelőket, ill. gyeplabdázókat, kosárlabdázókat, labdarúgókat és röplabdázókat, összesen közel ötszázat. A vizsgálati program 23 testméretet felölölő antropológiai vizsgálatból, valamint a testarányok, a testösszetétel és a szomatotípus elemzéséből állott. A feldolgozásban különösen fontos szerepet kapott a regresszió-analízis.

Az egyes sportági csoportokról részletes testalkati leírást adnak a szerzők. Ezek alapján figyelemre méltó fejezetekben vitatják meg a sportra történő kiválogatás problémáit, valamint az életkor és sport kapcsolatát. Ugyancsak érdekes fejezetet olvashatunk a növekedés és fizikai aktivitás, sport kapcsolatáról. Végül az Indiában az utóbbi évtizedben végzett, ill. jelenleg is folyó sporttudományi kutatások annotatív ismertetését tekinthetjük át. — Az irodalomjegyzék (24 oldal) a könyv terjedelmének 10%-át teszi ki, és ehhez még név- és tárgymutató is járul.

Ez a könyv minden bizonnyal segíteni fogja a 700 milliós indiai nép sportban, az olimpiai mozgalomban való előrelépését, ugyanakkor jelentős hozzájárulás a humánbiológia, a kinantropometria nemzetközi irodalmához.

Dr. Eiben Ottó

THOMA, A.: *Éléments de Paléanthropologie*. (Université Catholique de Louvain, Institut Supérieur d'Archéologie et d'Histoire de l'Art, Louvain-la-Neuve, 1985. 256 oldal, 21 táblázattal, 50 ábrával és 32 fényképtáblával)

Ez a könyv joggal minősíthető a paleoantropológia tankönyvének, amelyet kézikönyvüknek tekinthetnek antropológusok, igazságügyi orvosok, régészek és mindazok, akik emberi csontmaradványokkal dolgoznak. A szerző 10 fejezetben szisztematikus áttekintést ad a paleoantropológia teljes anyagáról.

A bevezető fejezetben meghatározza a paleoantropológia lényegét és felvázolja a kutatások célját. A második fejezet részletes osteologia, a csontváz és a fogak leírása, természetesen a paleoantropológiai gyakorlat igényei szerint, nagyon sok ábrával. A harmadik fejezet a csontok és fogak mérésével, a paleo-antropometriai technika részletes leírásával foglalkozik. Ehhez kapcsolódik a negyedik fejezetben az adatok statisztikai feldolgozása és bemutatása. Az ötödik fejezet a törzsféjlődést és rendszertant, a hatodik az evolúciós mechanizmusokat, a hetedik pedig az időrendet foglalja össze. A nyolcadik fejezet a fejlődés lépcsőinek bemutatásával tulajdonképpen az egész hominid evolúción átvezeti az olvasót. Ezt egészíti ki a következő fejezet, amely a leszármazási ágakat, a szubhumán evolúciót vázolja. Az utolsó fejezet rövid áttekintést ad a neolitikumtól az újkorig élt emberi populációkról.

A könyv nagy értéke a modern szemlélet, a didaktikus felépítés és a rendkívül sok, lényegyet bemutató ábra. Bár a szerző „A paleoantropológia alapjai” szerény címet adta művének, a könyv az alapokon messze túlmenő információkat is tartalmaz, úgy, hogy a tapasztalt paleoantropológus kutatók számára is nélkülözhetetlen.

Dr. Eiben Ottó

EBERLE, P.—REUER, E.: *Kompendium und Wörterbuch der Humangenetik* (G. Fischer Verlag, Stuttgart, 1984. 311 oldal 90 táblázattal és 116 ábrával. Ára: DM 28.80)

Ez a könyv, amely sokkal inkább kompendium, mint csupán „szótár”, a humángenetikával foglalkozók egyre szélesebb körét elégíti ki. A szerzők, a braunschweigi Technische Universität humánbiológiai intézetének professzorai, jó szolgálatot tettek a német nyelven olvasó kollégáknak, oktatóknak, kutatóknak és hallgatóknak egyaránt. Az „Uni-Taschenbücher” sorozatban, zsebkönyv formátumban kiadott kötet 300 oldalon foglalja össze a humángenetikát úgy, hogy minden lényeges kérdésről pontos és kielégítő információt kapunk. És ez egy olyan rendkívül gyorsan és dinamikusan fejlődő tudományág esetében, mint éppen a humángenetika, nem is kevés. Mind az általános, mind a speciálisan emberi öröklődés alapjai, ideértve a normális emberi jellegek öröklődését is, mind pedig a speciális klinikai genetika témáit jól összefoglalták a szerzők. Olyan kérdésekre is kitérnek, mint a mutagének és carcinogének hatása, a genetikai tanácsadás stb. A rendkívül gazdag kísérő dokumentációs anyag, a didaktikusan szerkesztett ábrák, a sok hasznos adatot elének táró táblázatok fokozzák a könyv használhatóságát. A stuttgarti Fischer Verlag a tőle megszokott szép kiadásban jelentette meg ezt a hasznos kis könyvet.

Dr. Eiben Ottó

BACKETT, E. M.—DAVIES, A. M.—PETROS-BARVAZIAN, A.: *The Risk Approach in Health Care — With Special Reference to Maternal and Child Health, Including Family Planning*. (A Public Health Papers sorozat 76. kötete. World Health Organisation, Geneva, 1984. 113 oldal, táblázatokkal, ábrákkal.)

A WHO népegészségügyi sorozata, amelyben e könyv megjelent, arra hivatott, hogy felhívja a figyelmet a legszélesebben értelmezett népegészségügyben jelentkező új irányzatokra, koncepció-változásokra, és ezzel is segítse a jobb ellátást, a célszerűbb tervezést. A jelen kötet szerzői a népegészségügyi és egészségügyi szervezés nagy tapasztalatú, kiváló szakemberei.

Amint az alcím is utal rá, a könyv különös figyelmet fordít az anya és gyermeke egészségére, ideértve a családtervezést is. A könyv alapgondolata az egészségügyi ellátásban úgy fogalmazható meg, hogy „valamennyit mindenkinek, de többet — és pedig szükségletük szerint többet — azoknak, akik szükségét szenvednek”.

A bevezető fejezet abból indul ki, hogy a kockázat (rizikó) a szükség meghatalmazott követe, és felvázolja a megoldás folyamatának lépcsőit: az anya és gyermeke egészségét veszélyeztető tényezőket figyelembe veszik már az egészségügyi tervezésnél is. E tényezők ugyanis lehetnek akár okok, akár jelzők, a legfontosabb az a tény, hogy előbb megfigyelhetők és azonosíthatók, mint maga az esemény/jelenség, amelyet előrejeleznek. Ez a fejezet sorra veszi a veszélyfaktorokat, amelyek persze kombinálódhatnak is.

A harmadik fejezet foglalkozik a következményekkel és azok mérlegelésével, a negyedik pedig a veszélyek felmérésétől a beavatkozásig vezet el az olvasót. Az ötödik fejezet már az alkalmazásokat mutatja be, a hatodik a beavatkozások módjait szelektálja, és felvázolja az alkalmas stratégiát. Külön fejezet foglalkozik a kiértékeléssel. Végül mindazokat az etnikai, szociális, politikai, igazgatási, technikai stb. problémákat sorolja fel, amelyek akadályozzák, behatárolják a népegészségügyi ellátást.

A függelékben a veszélyfaktorok mérésére alkalmas statisztikai módszereket mutatja be a könyv, valamint annotációkat ad közre.

A könyv valamennyiünket meggyőz arról, hogy az anya- és gyermekegészségügyi ellátásnak jelentős előnyt kell élveznie a népegészségügy egészén belül. Csak így valósítható meg az Alma-Atában elfogadott elv: Egészséget mindenkinek 2000-re! — Bár a könyv elsősorban gyermekgyógyászoknak, egészségügyi szervezőknek, társadalomorvosoknak szól, a növekedésvizsgálattal foglalkozó antropológusoknak/humánbiológusoknak is nagyon hasznos olvasmány.

Dr. Eiben Ottó

SINGLETON, W. T. (Ed.): *The Body at Work: Biological Ergonomics* (Cambridge University Press, Cambridge—London—New York—New Rochelle—Melbourne—Sydney, 1983. 430 oldal, táblázatokkal, ábrákkal. Ára: £ 32.50)

A munka kifejezést e könyvben a legszélesebben értelmezett célszerű emberi tevékenységre (termelő munka, játék, sport, hobby stb.) alkalmazzák. A munkát végző embert külső és belső kényszerítő hatások érik. A külső kényszerítő erők a speciális feladat természetéből erednek. A belső hatások általánosabbak, jobban tanulmányozhatók, és e kutatási eredmények általánosabban alkalmazhatók. Az emberi tevékenységre ható mindezen általános kényszerítő erők tanulmányozását gyűjtőfogalommal *ergonómiának* nevezzük. Meg szokás különböztetni a testi funkciókra és a mentális funkciókra ható erőket. E könyv az előbbiekkal foglalkozik, amint a könyv alcíme is jelzi, a *biológiai ergonómiával*.

SINGLETON (a Birmingham-i Egyetem Alkalmazott Pszichológiai Intézetének professzora) szerkesztői előszavában utal arra, hogy az ergonómia multidiszciplináris szakterület. Határait még nem fogalmazták meg egyértelműen, szakterülete részben tudomány, részben technológia, és még nagyon fiatal (alig negyven éves) tudományág.

A könyv anyaga hét fejezetben részben fizikai, kémiai, részben biológiai (főleg anatómiai, élettani és természetesen antropometriai), részben pedig pszichológiai alapismeretekre épül. A szerzők bevallottan nem kevesebbre vállalkoztak, mint hogy a könyvükben nyújtott komplex ismeretek alapján az olvasóban ergonómiai szemléletet alakítsanak ki.

A bevezetőben SINGLETON az ergonómia eredetét, tudományrendszertani helyét, szakterületeit vázolja. WITHEY az energiaellátás biokémiáját és fiziológiáját tárgyalja. GRIEVE és PHEASANT a biomechanika oldaláról közelíti meg a kérdést, és igen alapos, részletes antropometriai módszertant is ad. Az emberi mozgás elemzése, a nehéz fizikai munka dinamikájának kidolgozása igen részletes, gazdagon illusztrált. A humánbiológus számára ez a könyv legtanulságosabb fejezete. COLE a vibrációval és a lineáris gyorsulással, MCK. KERSLAKE a klíma hatásaival és annak természetesen számos biológiai aspektusával foglalkozik. BOYCE a látást, a fényt és a színeket, DAVIES és JONES pedig a hallást tárgyalja, részletes anatómiai, fiziológiai bevezetésre építve.

Valamennyi fejezet a szokásosnál bővebb irodalomjegyzéket ad, és szinte összegyűjti az ergonómiai aspektusokat is tartalmazó munkákat. Ilyen meg gondolásból nagyon részletes a név- és tárgymutató is. A didaktikus szerkesztésű, jól dokumentált, szép kiállítású könyv joggal tekintendő a biológiai ergonómia egyik első, és mindjárt sikerült tankönyvének.

Dr. Eiben Ottó